

Povezava med bralnimi sposobnostmi in sporočanjскими zmožnostmi učencev 5. razreda OŠ Bršljin

V večletni učni praksi sem vedno znova ugotavljala velike razlike v sporočanjских zmožnostih učencev na predmetni stopnji osnovne šole.

Želela sem raziskati, ali med bralnimi sposobnostmi in sporočanjскими zmožnostmi učencev petega razreda Osnovne šole Bršljin (primestna šola) obstaja kakšna povezava.

Postavila sem naslednje

1 Hipoteze

1. Kdor hitro (torej tudi veliko) bere in prebrano razume, ima bogat besedni zaklad.
2. Dober bralec napravi manj napak v svojem pisnem sporočanju.
3. Skladenjske zmožnosti dobrega bralca so večje.
4. Pisni izdelki dobrih bralcev so vsebinsko bogatejši, z več idejami.

2 Kvantitativne analize

2.1 *Bralne sposobnosti in besedni zaklad*

2.1.1 *Hitrost branja in razumevanje prebranega*

Predmet merjenja: hitrost branja in razumevanja prebranega pri učencih petega razreda Osnovne šole Bršljin.

Hitrost branja pri umetnostnem besedilu res ni posebno pomembna. Vendar pa učitelji slovenščine pogosto ugotavljamo, da učenci, ki počasi berejo, malo berejo in tudi malo preberejo. Branje jim namreč vzame preveč prostega časa in se mu zato radi izognejo. Tako ostajajo brez bogastva in užitkov, ki jih ponuja umetnostno besedilo.

Preverjala sem hitrost tihega branja in razumevanje prebranega ter na podlagi teh podatkov izračunala še efektivno hitrost branja, ki je produkt hitrosti branja in odstotka razumevanja prebranega.

Vzorec: dvajset učencev petega razreda OŠ Bršljin.

Inštrumentarij

Hitrost branja in razumevanje sem preverjala ob besedilu Lovra Kuharja Tri pisanke, ki ga učenci niso poznali. Za merjenje hitrosti branja sem uporabila metodo hrvaškega avtorja Alojza Kobole. Pred branjem sem učencem razdelila listke in jim rekla, da morajo nanje napisati število, ki ga bodo videli na tabli, ko bodo nehali brati. Nisem jim povedala, da to število, ki je sicer obrnjeno, pomeni število prebranih besed v eni minuti. Opozorila sem jih, naj berejo čim hitreje, vendar tako, da bodo besedilo razumeli. Brati so začeli vsi naenkrat, jaz pa sem štopala in vsakih petnajst sekund napisala na tablo novo število, prejšnje pa zbrisala. Primer: Učenci berejo besedilo s tisoč besedami. Ko začno brati, napišemo na tablo število 1000, vendar obrnjeno, tj. 0001. To število po izteku prve minute zberemo in napišemo 008, kar pomeni 800. Po eni minuti in petnajstih sekundah zberemo 008 in napišemo 666. To število ostane na tabli do konca ene minute in trideset sekund ($1000 : 1,50 = 666$). To verigo nadaljujemo do takrat, ko besedilo preberejo vsi učenci. Če učenec prebere besedilo v eni minuti in trideset sekund, prepíše s table število 666. S tem registrira približno hitrost tihega branja v eni minuti.

Razumevanje prebranega besedila sem ugotavljala s pomočjo vprašanj, ki so bila razdeljena na tri težavnostne ravni. Vprašanja za posamezne ravni sem oblikovala na osnovi razlage Sonje Pečjak v knjigi Kako do boljšega branja (1993: 56). Najnižja raven je besedno razumevanje. Tu učenci odgovarjajo le na vprašanja, kjer gre za poznavanje terminologije in specifičnih dejstev (npr. datumov, oseb, krajev, dogodkov itd.). Druga raven je interpretacijsko razumevanje s sklepanjem. Na tej ravni učenci dojamajo bistvo, razumejo povezanost med posameznimi deli besedila, znajo sklepati in presojeti na podlagi podatkov na kasnejše dogodke. Pri tretji ravni gre za kritično in ustvarjalno razumevanje. Učenec zna npr. preoblikovati daljše besedilo v krajše, primerjati prebrano besedilo z drugimi besedili, pojasniti določene metafore in simbole z drugimi besedami.

Odvisne spremenljivke

1. Hitrost tihega branja: število prebranih besed v minuti.
2. Razumevanje prebranega: odstotek pravih odgovorov.
3. Efektivna hitrost branja: produkt števila prebranih besed v minuti in odstotka pravih odgovorov

$$\frac{(\text{št. besed v minuti} \times \% \text{ pravih odgovorov})}{100}$$

Kriteriji

Namen tega dela raziskave je bil predvsem primerjati učence petega razreda OŠ Bršljin med seboj glede hitrosti in razumevanja branja. V naslednjem delu raziskave sem to povezala z njihovimi sporočanskimi zmožnostmi.

Za orientacijo sem rezultate svojih učencev primerjala tudi z rezultati Alojza Kobole v knjigi Unapređivanje čitanja u osnovnoj školi (1980: 86) in Alenke Kozinc v Evalvaciji programa življenja in dela osnovne šole (1990: 90).

Metode obdelave podatkov

- točkovanje odgovorov pri testu bralnega razumevanja,
- izračunavanje efektivne hitrosti branja,
- razvrščanje podatkov,
- grafična ponazoritev rezultatov.

Opisna analiza rezultatov

Če primerjamo rezultate hitrosti branja teh dvajsetih učencev petega razreda, vidimo velike razlike. V okviru skupine so dosegli naslednje rezultate:

- nadpovprečno hitrost (183-212 besed/min.) — 4 učenci ali 20 %,
- povprečno hitrost (123-182 besed/min.) — 9 učencev ali 45 %,
- podpovprečna hitrost (93-122 besed/min.) — 7 učencev ali 35 %.

Mediana ali srednji rezultat je pri nas malenkost nižji kot pri Koboli:

- mediana hitrosti tihega branja pri Koboli: 139,
- mediana hitrosti tihega branja na OŠ Bršljin: 137.

Po teh rezultatih so naši bralci nekoliko prepočasni.

Razumevanje branja sem preverjala s pomočjo vprašanj, ki so bila po težavnosti razvrščena v tri skupine, kot sem že omenila pri kriterijih. Iz tabele pod naslovom Branje je lepo razvidno, da so učenci največji povprečni odstotek razumevanja (84 %) dosegli pri vprašanjih 1. sklopa, nekoliko manjšega pri 2. sklopu (78,2 %) in najmanjšega pri tretjem sklopu (63,25 %). To kaže, da so bila vprašanja ustrezno sestavljena.

Menim, da so rezultati razumevanja dobri. V raziskavi, ki je bila pri nas že opravljena (Slovenski jezik — empirična evalvacija, Evalvacija programa življenja in dela osnovne šole, ZRSŠ, 1990), je uporabljena drugačna ocenjevalna lestvica, zato primerjava ni mogoča.

Efektivno hitrost branja sem izračunala po obrazcu:

$$\frac{\text{število prebranih besed v minuti} \times \text{odstotek pravih odgovorov}}{100}$$

Na ta način sem dobila rezultate, kot so prikazani v stolpcu Efektivna hitrost branja. Opazimo lahko velike razlike med učenci. Ob tem pa se nam takoj zastavlja vprašanje, kako bomo z učenci tako različnih sposobnosti delali. Na enak način prav gotovo ne. Verjetno bo prenovljeni pouk slovenščine prinesel vsaj v zadnjem triletju večjo diferenciacijo, ki bo omogočila boljšim učencem hitrejšo napredovanje, manj sposobnim pa osvojitve temeljnega znanja.

Branje

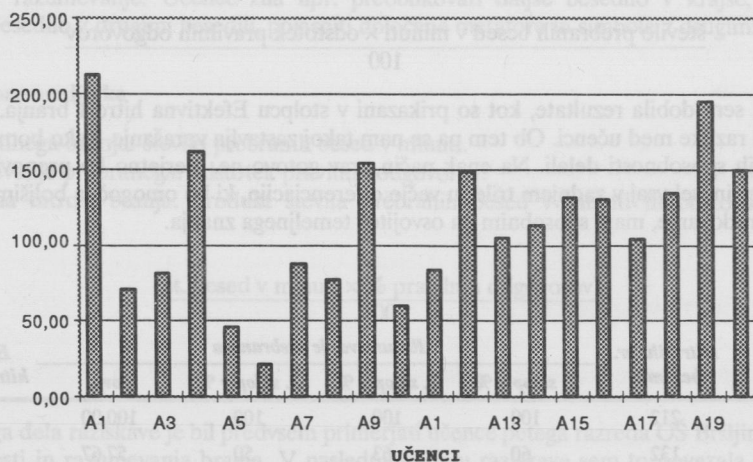
Šifra uč.	Hitr. tih. br. bes./min	Razumevanje prebranega			povp.	Efektivna hitrost branja
		1. sklop v %	2. sklop v %	3. sklop v %		
A1	212	100	100	100	100,00	212,00
A2	132	60	63	50	57,67	70,93
A3	117	60	100	50	70,00	81,90
A4	195	100	75	75	83,33	162,50
A5	93	60	50	38	49,33	45,88
A6	93	20	25	25	23,33	21,70
A7	117	100	75	50	75,00	87,75
A8	93	100	100	50	83,33	77,50
A9	195	100	63	75	79,33	154,70
A10	111	60	63	38	53,67	59,57
A11	117	90	75	50	71,67	83,85
A12	167	80	100	88	89,33	149,19

METODIČNE IZKUŠNJE

Šifra uč.	Hitr. tih. br. bes./min	Razumevanje prebranega			povp.	Efektivna hitrost branja
		1. sklop v %	2. sklop v %	3. sklop v %		
A13	137	80	75	75	76,67	105,03
A14	137	100	75	75	83,33	114,17
A15	137	100	100	88	96,00	131,52
A16	180	80	75	63	72,67	130,80
A17	130	90	100	50	80,00	104,00
A18	180	100	75	50	75,00	135,00
A19	195	100	100	100	100,00	195,00
A20	180	100	75	75	83,33	150,00
Skupaj	2909					
Povprečje	145,45	84	78,2	63,25	75,15	113,65
Mediana	137	95	75	56,5	78	109,60

EFEKTIVNA HITROST BRANJA

EF. HITROST

2.1.2 Število tekočih besed v učenčevih pisnih izdelkih in pogostost uporabe posameznih besednih vrst

Predmet merjenja:

- število tekočih besed v doživljajsko-domišljijem spisu, ki so ga pisali učenci petega razreda OŠ Bršljin;
- pogostnost uporabe posameznih besednih vrst.

Vzorec. 20 učencev petega razreda Osnovne šole Bršljin.

METODIČNE IZKUŠNJE

Potek preizkusa

Učenci so napisali v šoli v eni šolski uri doživljajsko-domišljiski spis z naslovom Prišlo je pismo. Pravzaprav je bilo to nadaljevanje črtice Prežihovega Voranca Tri pisanke. V vsakem spisu posebej so bile preštete vse tekoče besede in število besed, ki spadajo k posameznim besednim vrstam.

Kriteriji:

- primerjava z raziskavo F. Žagarja (1987). Pouk slovenske slovnice in pravopisa. Maribor;
- primerjava z rezultati Vere Lukić (1982). Dečja leksika, Beograd.

Rezultati

Šif. uč.	Št. besed	Besedni zaklad — v odstotkih								
		Sam.	Prid.	Zaim.	Štev.	Glag.	Prisl.	Pred.	Člen.	Vez.
A1	230	26	5	11	1	22	12	12	5	8
A2	339	23	7	10	2	25	10	9	3	11
A3	210	19	9	17	2	23	8	10	6	9
A4	361	20	8	10	1	22	9	10	8	12
A5	230	21	3	16	1	22	8	14	4	12
A6	180	26	3	10	2	19	16	12	2	10
A7	206	20	7	18	1	19	11	12	4	9
A8	207	23	7	9	2	22	11	11	5	10
A9	290	22	8	16	2	24	9	10	4	5
A10	304	21	7	19	0	20	10	10	4	9
A11	192	25	5	12	2	26	5	10	4	11
A12	303	28	4	6	3	22	10	10	4	12
A13	441	23	10	12	2	21	8	13	4	7
A14	430	29	7	9	3	25	7	12	2	7
A15	385	23	5	14	1	27	11	6	4	10
A16	395	25	7	14	2	24	11	13	2	4
A17	478	25	5	12	1	22	11	10	5	10
A18	248	28	6	8	2	22	10	15	3	7
A19	364	23	7	10	2	22	11	10	5	10
A20	313	27	5	10	2	26	5	10	5	10
<i>Skupaj</i>	6106	477	125	243	34	455	193	219	83	183
<i>Povp.</i>	305,3	23,9	6,25	12,15	1,7	22,75	9,65	10,95	4,15	9,15
<i>Mediana</i>	303,5	23	7	11,5	2	22	10	10	4	10

Opisna analiza rezultatov

Preseneča visoko število tekočih besed v spisu. Povedati moram, da so bili spisi v povprečju za četrtino daljši od ostalih pisnih izdelkov teh učencev. Morda je na to vplivala moja opomba, da bom poleg ostalih stvari pozorna tudi na količino napisanega. Učenec osnovne šole ponavadi težko napiše daljši spis. »Kaj naj pa še napišem?« so pogosta vprašanja. Število besed iz razreda v razred

METODIČNE IZKUŠNJE

raste, tako da ob koncu osnovne šole doseže do 650 besed, ob koncu srednje šole pa naj bi bil sposoben napisati esej s 700-1500 besedami, kot zahteva predmetni izpitni katalog za maturo. Poglavitni vzrok za večje število tekočih besed pa je treba iskati v vrsti spisa. Doživljajsko-domišljjski spis nudi učencu izredno širok razpon v uporabi besedišča.

Razlika med največjim in najmanjšim številom tekočih besed, ki so jih uporabili učenci v svojih spisih, je kar velika (478-180), saj najboljši rezultat predstavlja skoraj trikratno vrednost najslabšega.

Za natančnejšo raziskavo bi morala zajeti več različnih vrst učenčevih spisov, kar pa je zaradi dolgotrajnega preštevanja skoraj nemogoče.

Med besednimi vrstami so najpogosteje uporabljeni samostalniki, v povprečju 23,9 %, sledijo glagoli z 22,75 % in prislovi z 9,65 %. Pričakovala bi več pridevnikov, vendar jih je bilo le 6,25 %. Verjetno je to zaradi vrste spisa — v glavnem gre za pripoved. V opisu bi bilo gotovo več pridevnikov. Zanimivo se mi zdi tudi visoko število zaimkov, kar kaže na razvitost kohezivnosti. Učenci namesto ponavljanja samostalnikov uporabljajo zaimke.

Med slovničnimi besedami je največ predlogov, 10,95 % tekočih besed v spisu. Procentualno visok rezultat veznikov kaže na že bolj zložene skladienske strukture, s tem pa tudi na bolj razvito mišljenje in razumevanje odnosov. Členki pripomorejo k živosti in jedrnatosti izražanja. Pri učencih naše šole je bilo 4,15 % vseh tekočih besed členkov. To je sorazmerno precej več kot pri Žagarju in V. Lukić. Da bo primerjava lažja, navajam nekatere podatke, ki sta jih dobila F. Žagar in V. Lukić:

	Razr.	Sam.	Prid.	Zaim.	Štev.	Glag.	Prisl.	Predl.	Člen.	Vez.
F. Žagar	4. r.	31,5 %	9,20 %	4,20 %	1,30 %	42,30 %	11,30 %	2,70 %	2,70 %	3,00 %
V. Lukić	5. r.	46,6 %	13,75 %	0,60 %	0,56 %	32,09 %	4,16 %	0,62 %	0,16 %	0,28 %
OŠ Bršljin	5. r.	23,9 %	6,25 %	12,15 %	1,70 %	22,75 %	9,65 %	10,95 %	4,15 %	9,15 %

Opomba: Pri F. Žagarju sem vzela za primerjavo 4. razred, ker je tu uporabljena enaka vrsta spisa kot pri nas, medtem ko je v 5. razredu prikazal primer opisa.

Besedni zaklad je odvisen od intelektualnega razvoja, od socialno-kulturnega okolja, od čustvenih vplivov, starosti, izkušenj in tudi od zanimanja. Posebno na izkušnje in na zanimanje šola lahko vpliva. Tu vidim možnosti za razvoj otrokovega besednega zaklada.

2.1.3 Število tekočih besed v primerjavi z efektivno hitrostjo branja

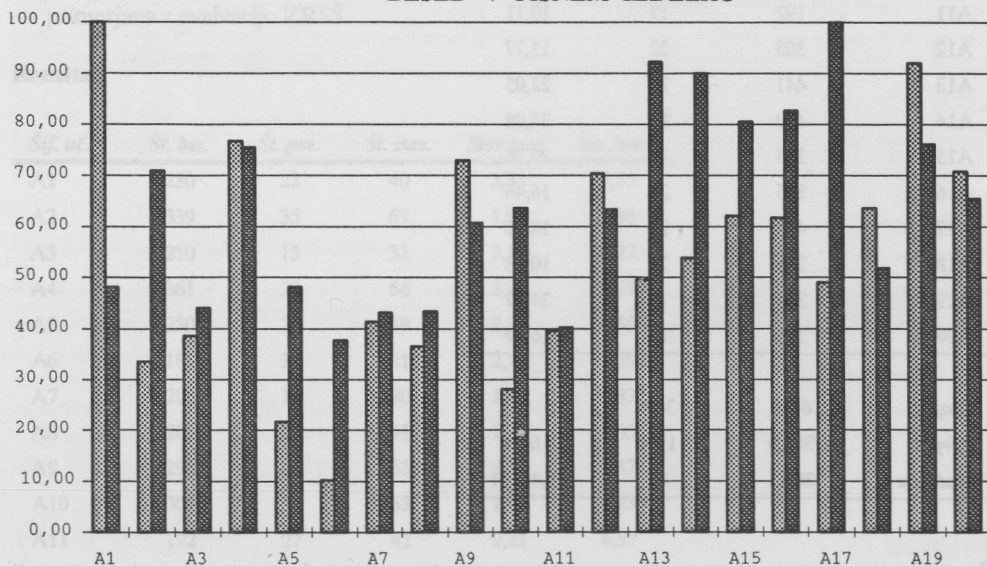
Primerjava je pokazala, da obstaja povezava med obema spremenljivkama.

Šifra uč.	Efektivna hitrost branja	Efektivna hitrost branja v %	Št. besed	Št. besed v %
A1	212,00	100,00	230	48,12
A2	70,93	33,46	339	70,92
A3	81,90	38,63	210	43,93
A4	162,50	76,65	361	75,52
A5	45,88	21,64	290	48,12
A6	21,70	10,24	180	37,66
A7	87,75	41,39	206	43,10

METODIČNE IZKUŠNJE

Šifra uč.	Efektivna hitrost branja	Efektivna hitrost branja v %	Št. besed	Št. besed v %
A8	77,50	36,56	207	43,31
A9	154,70	72,97	290	60,76
A10	59,57	28,10	304	63,60
A11	83,85	39,55	192	40,17
A12	149,19	70,37	303	63,39
A13	105,03	49,54	441	92,26
A14	114,17	53,75	430	89,96
A15	131,52	63,04	385	80,54
A16	130,80	61,70	395	82,64
A17	104,00	49,06	478	100,00
A18	135,00	63,68	248	51,88
A19	195,00	91,98	364	76,15
A20	150,00	70,75	313	65,48

PRIMERJAVA MED EFEKTIVNO HITROSTJO BRANJA IN ŠTEVILOM BESED V PISNEM IZDELKU

Primerjava nam pokaže, da je največja povezanost med efektivno hitrostjo branja in številom tekočih besed pri dobrih bralcih, nekoliko manjša pri povprečnih in najmanjša pri slabih bralcih.

2.2 *Bralne sposobnosti in pravopis*

2.2.1 *Število napak v učenčevih pisnih izdelkih*

To področje bi bilo potrebno podrobneje raziskati. Zanimivo bi bilo vedeti, katere vrste napake se pojavljajo pogosteje, ali so vrste napak enakomerno zastopane pri vseh učencih ali so morda nekatere pogostejše pri slabših bralcih. Pri tokratnem opazovanju je bilo zajeto samo število napak in na podlagi tega je bil izračunan količnik beseda/napaka.

<i>Šif. uč.</i>	<i>Št. besed</i>	<i>Št. nap.</i>	<i>Št. bes./nap.</i>
A1	230	12	19,17
A2	339	35	9,69
A3	210	10	21,00
A4	361	20	18,05
A5	230	21	10,95
A6	180	19	9,47
A7	206	16	12,88
A8	207	18	11,50
A9	290	16	18,13
A10	304	23	13,22
A11	192	19	10,11
A12	303	22	13,77
A13	441	20	22,05
A14	430	13	33,08
A15	385	19	20,26
A16	395	24	16,46
A17	478	24	19,92
A18	248	23	10,78
A19	364	15	24,27
A20	313	19	16,47
<i>Skupaj</i>	6106	388	
<i>Povp.</i>	305,3	19,4	16,54
<i>Mediana</i>	303,5	19	16,46601

Število napak se giblje od 10 do 35, kar je slab rezultat. Na slabo obvladovanje pravopisa kaže tudi količnik beseda/napaka, ki znaša eno napako na vsakih 16,47 besede. Štete so bile vse napake, tudi tiste, ki se večkrat ponovijo.

Zanimiva je primerjava med učinkovito hitrostjo branja in količnikom besede/napake. Ugotovimo lahko, da imajo učenci z večjo učinkovito hitrostjo branja tudi znatno višji količnik besede/napake v odstotkih. Učenci z majhno učinkovito hitrostjo branja imajo nizek količnik besede/napake. Primerjava naših rezultatov z rezultati evalvacije ZRSS:

METODIČNE IZKUŠNJE

	<i>Razred</i>	<i>Št. tek. bes.</i>	<i>Št. nap.</i>	<i>Povp.</i>	<i>Količ. bes./nap.</i>
ZRSŠ	5.	167,45	5-47	12,72	19,95
OŠ Bršljin	5.	305,3	10-35	19,4	16,56

S padanjem učinkovite hitrosti branja pada tudi količnik besede/napake, ki je izražen v odstotkih. To pomeni, da tisti, ki dobro bere, naredi v pisnem izdelku napako na veliko število besed, tisti pa, ki slabo bere, naredi napako že na majhno število besed.

2.3 Bralne sposobnosti in skladišne zmožnosti

Predmet merjenja: število povedi, število stavkov, povpreček stavkov v povedi, povpreček besed v stavku, povpreček besed v povedi.

Vzorec: dvajset spisov učencev petega razreda.

Metodologija:

- preštevanje povedi, stavkov, besed;
- izračunavanje povprečnih vrednosti;
- izračunavanje mediane.

Kriteriji:

- primerjava rezultatov med posameznimi učenci tega razreda;
- primerjava z evalvacijo ZRSŠ.

Rezultati

<i>Šif. uč.</i>	<i>Št. bes.</i>	<i>Št. pov.</i>	<i>Št. stav.</i>	<i>Stav./pov.</i>	<i>Bes./stav.</i>
A1	230	22	40	3,33	5,75
A2	339	35	67	1,91	5,06
A3	210	13	31	3,10	6,77
A4	361	29	66	3,30	5,47
A5	230	25	49	2,33	4,69
A6	180	31	41	2,16	4,39
A7	206	14	30	1,88	6,87
A8	207	26	41	2,28	5,05
A9	290	29	53	3,31	5,47
A10	304	32	63	2,74	4,83
A11	192	27	42	2,21	4,57
A12	303	24	55	2,50	5,51
A13	441	47	68	3,40	6,49
A14	430	53	82	6,31	5,24
A15	385	43	84	4,42	4,58
A16	395	40	78	3,25	5,06
A17	478	51	65	2,71	7,35

METODIČNE IZKUŠNJE

<i>Šif. uč.</i>	<i>Št. bes.</i>	<i>Št. pov.</i>	<i>Št. stav.</i>	<i>Stav./pov.</i>	<i>Bes./stav.</i>
A18	248	22	43	1,87	5,77
A19	364	43	74	4,93	4,92
A20	313	27	58	3,05	5,40
Skupaj	6106	633	1130		
Povp.	305,3	31,65	56,5	3,05	5,46
Mediana	303,5	29	56,5	2,895881	5,320227

Opisna analiza rezultatov

Rezultati o številu povedi kažejo na razlike v sporočanjskih zmožnostih. Učenci so v svojih spisih tvorili od 13 do 53 povedi, razmerje je torej 1 : 4. V tem istem spisu so tvorili od 30 do 84 stavkov; razmerje med najslabšim in najboljšim je 1 : 2,8. Pomemben je tudi podatek, koliko besed povežejo v stavek, saj kaže na bolj ali manj razvite stavkotvorne zmožnosti. Naši učenci uporabljajo v stavku od 4,39 do 7,35 besed. Za lažjo orientacijo primerjajmo naše rezultate z rezultati evalvacije ZRSŠ.

	<i>Št. stav.</i>	<i>Št. pov.</i>	<i>Stav./pov.</i>	<i>Bes./stav.</i>
ZRSŠ	31	17,72	1,81	-
OŠ Bršljin	56	31,65	3,05	5,46

Sodeč po teh rezultatih so skladenjske zmožnosti naših učencev visoko razvite. Polovica učencev razvije poved s tremi stavki in več. Tudi povpreček besed na stavek je ugoden (5,46). Povpreček besed na poved je pri nas 16,56, pri Žagarju pa sem zasledila podatek za 6. razred 10 besed na poved.

Najlažja je primerjava med bralnimi sposobnostmi in skladenjskimi zmožnostmi, če učence razdelim na nadpovprečne, povprečne in podpovprečne.

Nadpovprečni

<i>Šifra uč.</i>	<i>Efekt. hitr. b.</i>	<i>Stav./pov.</i>	<i>Bes./stav.</i>	<i>Bes./pov.</i>
A1	100,00	3,33	5,75	19,17
A19	91,98	4,93	4,92	24,27
A4	76,65	3,30	5,47	18,05
A9	72,97	3,31	5,47	18,13
A20	70,75	3,05	5,40	16,47

Povprečni

<i>Šifra uč.</i>	<i>Efekt. hitr. b.</i>	<i>Stav./pov.</i>	<i>Bes./stav.</i>	<i>Bes./pov.</i>
A12	70,37	2,50	5,51	13,77
A18	63,68	1,87	5,77	10,78
A15	62,04	4,42	4,58	20,26
A16	61,70	3,25	5,06	16,46

METODIČNE IZKUŠNJE

<i>Šifra uč.</i>	<i>Efekt. hitr. b.</i>	<i>Stav./pov.</i>	<i>Bes./stav.</i>	<i>Bes./pov.</i>
A14	53,85	6,31	5,24	33,08
A13	49,54	3,40	6,49	22,05
A17	49,06	2,71	7,35	19,92
A7	41,39	1,88	6,87	12,88
A11	39,55	2,21	4,57	10,11
A3	38,63	3,10	6,77	21,00

Podpovprečni

<i>Šifra uč.</i>	<i>Efekt. hitr. b.</i>	<i>Stav./pov.</i>	<i>Bes./stav.</i>	<i>Bes./pov.</i>
A8	36,56	2,28	5,05	11,50
A2	33,46	1,91	5,06	9,69
A10	28,10	2,74	4,83	13,22
A5	21,64	2,33	4,69	10,95
A6	10,26	2,16	4,39	9,47

Opazimo lahko močno povezanost med branjem in skladijskimi zmožnostmi pri nadpovprečnih in podpovprečnih bralcih, medtem ko pri povprečnih to ni tako očitno.

3 Kvalitativna analiza

Zaradi neizdelane metodologije pri kvalitativni analizi pisnih izdelkov je naslednja analiza lahko samo poskus, kako je možno razčleniti pisni izdelek in presoјati nekatere kvalitativne elemente v njem.

Skladnost vsebine spisa z naslovom

Ugotavljamo lahko, ali zna učenec iz danega naslova razviti ustrezno vsebino. Dogaja se namreč, da manj domiselni učenci uporabljajo isto vsebino za najrazličnejše naslove. To je posebno opazno pri nesamostojnih in nesamozavestnih učencih. Navadno se skušajo na spis pripraviti vnaprej s pomočjo staršev ali koga drugega. Če se zgodi, da dobijo drug naslov, kot so ga pričakovali, niso sposobni prilagoditi vsebine naslovu spisa ali pa jo enostavno spremeniti. Lahko pa je naslov učencu le metafora za določeno stvar in takrat ne smemo biti prestrogi, če ubere drugo pot, kot smo jo pričakovali.

Koherentnost vsebine

Ugotavljamo pomensko povezanost besedila. Posebno pri mlajših ali pri manj sposobnih učencih pogosto prihaja do pomenske nepovezanosti besedila.

Bogastvo idej

Ugotavljamo lahko število idej, ki jih učenec v spisu razvije, izvirnost idej. Nagradimo tisto, kar je posebej domiselno!

Poznavanje tematike

Zanima nas, če učenec pozna tematiko, o kateri piše, kakšna je njegova razgledanost na tem področju, kako zna povezovati znanja z različnih področij in jih oblikovati v ustrezno besedilno vrsto.

Slog

Ali izbira tematiki, besedilni vrsti in sporočevalnemu namenu ustrezno besedišče in slog?

Oblika

Tu opazujemo zunanjo in notranjo zgradbo besedila pa tudi vizualno urejenost. Učenci so v glavnem že navajeni na tridelno zgradbo spisov, vendar ne vedo vedno, kje narediti odstavek. Pogosta je še fragmentarna zgradba. Morda se zdi ocenjevanje vizualne urejenosti besedila na predmetni stopnji nepotrebno. Toda mlad človek se tudi ob pisanju spisov lahko navaja na urejenost in estetski videz. Morda bo vsaj delček tega prenesel tudi k drugim predmetom, kjer mora pogosto samostojno oblikovati zapiske. Iz urejenih zapiskov se bo mnogo lažje in hitreje učil.

Pri ocenjevanju spisov je učitelj velikokrat v dilemi, ali dati večjo težo ustvarjalnosti, izvirnosti in bogastvu vsebine ali pravopisu. Zaradi neizdelanih meril je ocena lahko zelo subjektivna.

Analiza doživljajsko-domišljjskega spisa

Nadaljevanje črtice Tri pisanke

Naslednjo uro po obravnavi črtice so učenci v šoli dobili navodilo, naj na podlagi tega, kar vedo o Vorančevi mladosti in o tedanjem življenju na Koroškem, napišejo nadaljevanje zgodbe. Skupen uvod jim je dal določeno usmeritev. Glasil se je takole:

Voranc je že skoraj pozabil na pisanke. Pričela so se dela na polju in v gozdu. Nekega dne pa se je moral oče oglasiti na pošti v dolini ...

Učenci so se brez kakšnega odpora lotili pisanja, saj jim je bila zgodba dobro znana, domišljjski spis pa, ki naj bi sledil, je ena najbolj priljubljenih besedilnih vrst. Pri njem se pokaže otrokovo bogastvo idej, njegova ustvarjalnost in besedišče, ki ni omejeno s kakšnimi posebnimi zahtevami. Do izraza lahko pride tudi posameznikov slog.

Pri pregledovanju spisov sem ugotovila naslednje:

Vsebina

Nadaljevanje se je po svoji vsebini navezovalo na črtico Tri pisanke, razen v enem primeru, ko je učenec zgodbo preoblikoval namesto nadaljeval. V dveh spisih so bili nekateri podatki iz črtice nekoliko po svoje interpretirani. Pričakovala sem veliko idej, različne razplete življenjskih zgodb glavnih junakov, kaj svežega, novega. Žal pa so vsi ubrali pot po istem kopitu. Krivdo sem iskala v tem, da jih je uvod preveč usmeril v določeno nadaljevanje. Če je to res, ne vem. Pisali so po nekem stereotipu, tako da so se nadaljevanja bolj malo razlikovala med seboj. Spominjala so na povesti Lukec in njegov škorec in Rudi, ki ju učenci poznajo. To napeljuje na misel, da učenci v spisih radi posnemajo zgodbe in junake iz literarnih del, ki so jim bila všeč.

Oblika

O zunanji zgradbi lahko zapišem, da so skoraj vsi uporabili tridelno zgradbo, k čemur jih je silil že uvod. Po obsegu so bili ti spisi v primerjavi s prejšnjimi dolgi. Menim, da so bili v povprečju daljši skoraj za četrtino.

Pravopis in slovnična pravilnost

Pravopisnih pa tudi slovničnih napak je veliko. Največji problem je zapisovanje vejic ob odvisnih stavkih. Zložene povedi v petem razredu še ne obravnavamo in v tej zvezi tudi vejice ne. Občutek za premore v povedi pa pri učencih tudi ni tako razvit, da bi se pri postavljanju vejic lahko zanesli nanj. Druga, kar pogosta napaka je pisanje predlogov *s/z*, *na*, *v*, *iz*. Pisanje skupaj in narazen je ponekod res bolj zapleteno, ker obstajata dve možnosti (rumeno zelen in rumenozelen). Toda učenci imajo težave tudi pri bolj preprostih stvareh (nebi, vse eno, nemorem). Včasih ugotovim šele iz spisa, da učenec ne razume izraza, ki ga uporablja. Zgodi se tudi, da skuje novo besedo. Učenka je npr. zapisala takole: *Gospa ga je pospremila do poštnega uradnika. Nato je odšel do železniške postaje in se vkrcal domov*. Učenec je poimenoval poštno uradnico kar *prodajalka na pošti*. Nekdo drug je napravil takole skovanko: *Odpotil se je s pokopališča*.

Dvojino, to posebnost slovenščine, učenci pogosto nadomeščajo z množino, kar seveda ni prav. Primeri: *šle smo* namesto *šli sva*, *smo se pogovarjale* namesto *sva se pogovarjali*.

Slog

O kakšnem izdelanem slogu pri tako mladih učencih še ni mogoče govoriti. Na skladenjski ravni je med učenci opaziti velike razlike v uporabi zloženih in nezloženih povedi. Nekateri prav lepo izpeljujejo zapletene miselne povezave v zloženi povedi, drugi uporabljajo zgolj eno- in dvostavčne povedi. Zelo redki so tisti, ki se zavedajo različnih izraznih možnosti neglagolskega stavka, priredja, podredja. Če jih že uporabljajo, delajo to spontano. Od pesniških sredstev se pojavljajo predvsem ukrasni pridevki in komparacije, redko poosebitve.

Ugotovitev

Učenci z boljšimi bralnimi sposobnostmi so napisali vsebinsko bolj zanimive in slogovno bolj razgibane spise. So pa bila tudi odstopanja. Tako je učenec pod šifro A1 dosegel največjo učinkovitost hitrost branja, pri pisnem izdelku pa je bil glede vsebine in obsega samo povprečen. Nasprotno je učenec A17 bral sorazmerno počasi in tudi pri razumevanju ni bil povsem uspešen, njegov spis pa je izžareval veliko domiselnost, lahkotnost izražanja in prilagodljivost sloga vsakokratni potrebi.

Na splošno torej velja, da sta kvaliteta branja in kvaliteta sporočanja v premem sorazmerju, vendar pa se pojavljajo tudi primeri, ki od te trditve odstopajo.

4 Zaključki

Na vseh področjih, ki so bila zajeta v to raziskavo, na besedoslovnem, pravopisnem in skladenjskem, se je pokazala precejšnja povezanost z bralnimi sposobnostmi učencev. Rezultati potrjujejo hipoteze, ki sem jih postavila na začetku raziskave:

1. Dobri bralci, tisti, ki hitro berejo in prebrano tudi razumejo, so pri meritvah besednega zaklada dosegli bistveno boljše rezultate kot slabi bralci. Poudariti pa je treba, da samo hitrost branja ni nikakršno merilo dobrega bralca.
2. Dobri bralci so uporabljali več tistih besednih vrst, ki kažejo že na razvitejšo skladenjske in sporočevalne zmožnosti.
3. Trditev, da dober bralec napravi manj pravopisnih napak, po rezultatih raziskave sicer drži, vendar je tudi precej odstopanj.
4. Ugotovila sem veliko povezanost med bralnimi sposobnostmi in skladenjskimi zmožnostmi pri nadpovprečnih in podpovprečnih bralcih, manjšo pa pri povprečnih bralcih.
5. Večinoma dobri bralci napišejo vsebinsko bolj zanimive in slogovno bolj razgibane spise, so pa tudi odstopanja.

Ta spoznanja omogočajo učitelju, da natančneje usmerja učence na njihovi poti do temeljnih ciljev pouka slovenskega jezika. Manj škode bo, če ne bodo znali analizirati povedi, kot če je ne bodo

znali prebrati in je razumeti. Ko nekdo z veseljem bere, so tudi vse ostale naloge lažje rešljive. Naj bo vsaka ura materinščine ura ljubezni do lastnega jezika. Tako kot zna trgovec prodati svoje blago, tako mora znati učitelj svoje učence navdušiti za pisano in govorno slovensko besedo, da jo bodo le-ti s pridom uporabljali v najrazličnejših položajih.

Praktično vsaka ura slovenščine ponuja možnosti za razvijanje sporočanja. Učencem moramo dati veliko več možnosti, da v ustni ali pisni obliki izrazijo svoja doživetja, svoje radosti in strahove, želje, potrebe, začudenja in mnenja o stvareh in dogodkih, s katerimi se srečujejo. Ne smemo dopustiti, da bodo ob nas rasli nemi opazovalci sveta, namesto da bi bili sposobni tudi z lastno besedo uravnavati svoje življenje, da bi se znali pogovarjati, pogajati, razpravljati.

Vemo, kaj hočemo, zato nam ne more biti težko.

Bralna pismenost in sporočajska zmožnost sta temelja pouka slovenskega jezika, zato jima bo potrebno tudi v novih učnih načrtih posvetiti vso pozornost. Velike individualne razlike učencev na področju branja in sporočanja zahtevajo diferencirane oblike pouka, ki bi boljšim namesto zdajšnje stagnacije omogočile hitrejšo napredovanje, slabšim pa osvojitve temeljnih ciljev.

Viri in literatura

Blažič, Milena (1992). Kreativno pisanje. Ljubljana: ZRSŠ: DOMUS.

Dular, Janez ... (Rep. predm. kom. za slovenski jezik) (1993). Predmetni izpitni katalog za maturo. Ljubljana.

Evalvacija programa življenja in dela OŠ (1990). Ljubljana: ZRSŠ.

Golob, Berta (1984). Sporočanje. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Grosman, Meta (1989). Bralec in književnost. Ljubljana: DZS.

Kobola, Alojz (1980). Unapređivanje čitanja u osnovnoj školi. Zagreb: ŠK.

Kolar, Marija (1987). Umetnostno besedilo in učenec. Maribor: ZO.

Kocijan, G., Šimenc, S. (1995). Slovensko berilo za peti razred OŠ. Pozdravljeno, zeleno drevo. Ljubljana: MK.

Kocijan, G., Šimenc, S. (1990). Slovensko berilo za šesti razred OŠ. O domovina, ti si kakor zdrave. Ljubljana: MK.

Kordigel, Metka (1991). Bralni razvoj, vrste branja in tipologija bralcev. Otrok in knjiga. Maribor.

Kos, Janko, Krakar, Boža ... (delovna skupina) (1993). Književnost v prvem letniku srednje šole. Ljubljana: ZRSŠ.

Kovačič, Lojze (1991). Književna delavnica. Ljubljana: ZKO Slovenije.

Krakar-Vogel, Boža ... (delovna skupina) (1994). Književnost v drugem letniku srednje šole. Ljubljana: ZRSŠ.

Krakar-Vogel, Boža (1994/95). Maturitetna pisna naloga esejskega tipa (maturitetni esej) iz književnosti — pisanje, ocenjevanje. JiS, št. 7.

Krakar-Vogel, Boža (1991). Skice za književno didaktiko. Ljubljana: ZRSŠ.

- Krakar-Vogel, Boža (1995). Skice za književno didaktiko. Ljubljana: ZRSŠ.
- Križaj-Ortar, Martina ... (1994). Pouk slovenščine malo drugače. Trzin: Different.
- Lipnik, Jože (1992). Metoda branja in dela z besedilom v osnovni šoli. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Lukić, Vera (1982). Dečja leksika. Beograd.
- Mohor, Miha (1994/95). Mladinska književnost in ustvarjalno pisanje osnovnošolcev. JiS, št. 8.
- Pavlin-Povodnik, Marta (1996). Sporočanje za šolo in vsakdanjo rabo. Ljubljana: Rokus.
- Pečjak, Sonja (1990). Kako do boljšega znanja. Ljubljana: ZRSŠ.
- Pečjak, Sonja, Gradišar, Minka (1990). Razvijanje bralnih sposobnosti. Ljubljana: ZRSŠ.
- Pečjak, Vid (1991). Hitro in uspešno branje. Ljubljana.
- Prenova pouka slovenščine, razprave in članki (1995). Jezik in slovstvo 1-2. Ljubljana.
- Rosandić, Dragutin (1976). Književnost u osnovnoj školi. Zagreb: ŠK.
- Rosandić, Dragutin (1986). Metodika književnog odgoja i obrazovanja. Zagreb: ŠK.
- Sagadin, Janez (1982). Osnovne statistične metode za pedagoge. Ljubljana.
- Saksida, Igor (1994). Izhodišča in modeli šolske interpretacije mladinske književnosti. Trzin: Different.
- Slabe, Vika, Kunst Gnamuš, Olga (1981). Besede naše so žive. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Blatnik, Andrej (ur.) (1990). Šola kreativnega pisanja. Ljubljana.
- Žagar, France (1996). Didaktika slovenskega jezika v OŠ. Maribor: ZO.
- Žagar, France (1993). Slovenska slovnica in jezikovna vadnica. Maribor: ZO.
- Žagar, France (1992). Šolske besedilne vrste. Maribor: ZO.

Martina Picek

Novo mesto